

АВАРИИ И КАТАСТРОФИ. Хроника на комунистическата индустриализация.

(резюме)

Монографията е посветена на една напълно непроучена до този момент тема в българската историография – проблемът за индустриалните аварии и катастрофи по време на комунистическото управление в страната. Изследването е изградено въз основа на богат и разнообразен архивен материал включващ предимно документи от фондовете на Политбюро и на Секретариата на ЦК на БКП, на Централния съвет на Българските професионални съюзи, на Комисията по досиетата. Използвани са също и значителен брой интервюта и спомени на хора, преживели или станали свидетели на тежки индустриални аварии. Чрез изследваната тема се представя общата картина на условията на труд в България през целия период на комунистическото управление, организацията на производството, провеждането на стопанската и социалната политика на държавата и същевременно се разглеждат и по-подробно анализират различни примери на аварии, както и на някои превърнали се в емблематични за този период катастрофи. Въз основа на конкретните случаи се правят изводи за състоянието на индустрията, за социално-трудовете отношения, за механизмите, чрез които се вземат решения и се осъществяват набеязаните мерки. Наред с това всички тези събития са поставени в широкия контекст на икономическата и политическата обстановка в страната във всеки отделен период от нейното развитие. В изграждането на текста е избран историко-хронологичният подход, който дава възможност да се види в пълнота проблемът, както и обществените причини и явления, които го пораждат. Въз основа на подхода е изградена и структурата на изложението. Проблемът с аварията, явяващ се малко или повече като функция на стопанската и социалната политика на режима, е проследен през основните етапи на утвърждаване и развитие на комунистическото управление в страната – установяване на отечественофронтовската власт и поставяне основите на комунистическата политическа и икономическа система, периодът на чистия сталинизъм, времето на ограничената десталинизация и „големия скок напред“, реформаторското десетилетие на 60-те години, Развитото социалистическо общество и крахът на комунизма през втората половина на 80-те.

Изследването на индустриалните аварии, катастрофи и злополуки през епохата на комунистическото управление всъщност категорично показва, че те са се превърнали в трайна и основна характеристика на социалистическата икономика. А

провежданата от държавата и управляващата партия политика спрямо индустриалните катаклизми показва пълна неспособност да се създадат условия и механизми за ефективното преодоляване на този съществен проблем. Още много скоро след овладяването на властта от комунистическата партия посредством Отечествения фронт, на втората година вече трудовите злополуки надвишават трикратно тези от времето преди войната. Със започналата ускорена индустриализация се достигат изключително високи нива на аварии и злополуки и въпреки многобройните решения, вземани от партийните и държавните ръководни органи, тези равнища се запазват чак до края на комунистическото управление. През 70-те и 80-те години трайно се утвърждава тенденцията всяка година смъртните злополуки в българската индустрия да се движат в границите между 500 – 550 случая. Приблизително такъв е и ежегодният брой на инвалидизираните за цял живот. Тук не се включват хората получаващи всяка година тежки заболявания вследствие на лошите условия на труд. Макар режимът да ги държи в пълна обществена тайна, очевидно е, че аварията и техните последици върху икономиката и живота на заетите в материалното производство представляват голям проблем за обществото и държавата през комунистическата епоха.

Индустриалните аварии и „борбата с класовия враг“ в епохата на класическия сталинизъм в България

(резюме)

В края на 40-те години на XX в. комунистическият режим в България предприема политика на ускорено развитие на индустрията. Следвайки съветския модел започва изграждането на множество предприятия от тежката промишленост. Тежките условия на труд и стремежът да се изпълнява производствения план в срок довеждат до рязко увеличаване на индустриалните аварии и смъртните трудови злополуки. За това явление допълнително допринася и бързото увеличаване на броя на работниците и инженери, които нямат необходимите професионални квалификации и опит. Но в условията на повсеместни преследвания и чистки в българското общество в епохата на сталинизма, индустриалните аварии изцяло се възприемат от властта като прояви на саботаж и вредителство от страна на „класовия враг“. Следвайки съветски пример се провеждат процеси, в които обвиняемите „признават“ своята вражеска дейност. Стотици са репресирани по линията на индустриалните аварии.

Банковата криза в България и появата на Банка „Български кредит“ 1934 г.

Резюме

Световната икономическа криза от 1929 – 1933 г. засяга тежко банковата система в България. Състояща се от множество малки частни и популярни банки, разполагащи с ограничен капитал, тя се оказва неспособна да посрещне разрушителните последици от спада в производството и търговията. Огромна част от българските банки са принудени да фалират или да свия до минимум дейността си. Рязкото ограничаване на кредитирането на българската икономика и загубата на доверие сред вложителите налагат необходимостта от спешни промени в банковия сектор. През октомври 1934 г. чрез сливането на 12 софийски и провинциални банки се поставя началото на Банка „Български кредит“. Във формирането на основния капитал, както и в ръководните органи на банката се включва БНБ, което определя полудържавния статут на новата банкова институция. Само за година от своето съществуване ББК се утвърждава като една от големите и стабилни български банки и съдейства за укрепването на банковата система в България в годините след Великата депресия.

Финансовите измерения на участието на България в Първата световна война

(резюме)

Още в преговорите около включването на България в активни бойни действия сред важните обсъждани теми, правителството на В. Радославов поставя и въпроса за финансовото осигуряване на българското участие във войната. Дсклученият по-късно договор между България и Централните сили предвижда българската държава да получава по 50 млн. зл. фр. месечно до края на бойните действия. Всъщност скоро става ясно, че тази сума е недостатъчна за да покрие огромните разходи, които войната коства на държавния бюджет. До края на военните действия, както и в месеците непосредствено след това българската държава изразходва под формата на извънбюджетни кредити от над 5,5 млрд лв. Натрупаният военен дълг към Германия и нейните съюзници през 1918 г. възлиза на 1,350 млрд франка. Всички тези числа дават основание да се направи цялостна равноразчетка, че само преките военни разходи на

българската държава по време на Първата световна война достигат сумата от близо 7 млрд лв.

Позицията на България относно ценообразуването в търговията между държавите от СИВ

(резюме)

През по-голямата част от периода на съществуване на СИВ, както по въпросите за ценообразуването, така и по други финансови проблеми, българската държава заема позиция, стремяща се да минимализира влиянието на свободния пазар. Настоява се по всички важни въпроси да се вземат политически и административни решения. Това поведение често я сблъсква с повечето източноеропейски страни, които се опитват да прилагат в търговските и финансовите отношения в СИВ някои по-нормални методи на банкиране, кредитиране и ценообразуване. Българските искания отправяни в специализираните структури на организацията, подкрепяни в повечето случаи от Съветския съюз, на практика затормозяват провеждането на реформи и косвено съдействат за задълбочаването на проблемите в междусоциалистическата интеграция.

Интегрирането на българските бежанци в стопанския живот на страна в периода между двете световни войни

(резюме)

Експозето разглежда генезисът на бежанския проблем в България след войните за национално обединение 1912-1918 г. Акцентът се поставя предимно на финансово-икономическия аспект на проблема в контекста на острата финансова криза в страната, разразила се в края и непосредствено след световния конфликт. Анализират се вътрешно и външнополитическите инициативи на няколко правителства в търсенето на разрешение на проблема с бежанците. Проследяват се етапите, през които преминава настаняването и интегрирането на близо 250 000 бежанци от Македония, Тракия и Южна Добруджа в пределите на българското

царство. Дава се оценка за резултатите от провежданите политика и доколко успешно проблемът е преодолян към средата на 30-те години на миналия век.

Историческата наука в България и Институтът за исторически изследвания при БАН

(резюме)

Научната дейността на Института за исторически изследвания при БАН от възникването му през 1947 г. до наши дни е разгледана в контекста на общото развитие на историческата наука от втората половина на XX в. Епохата на комунистическия тоталитаризъм остава тежко отражение върху изследователската работа на историците. Те трябва, волно или неволно, да следват зададените от комунистическата партия идеологически постановки при изследването на историческите процеси. От 60-те години започва леко либерализиране на обществения живот, което позволява да се изследват по-адекватно, главно фактологически, редица теми от българската и световната история. След падането на комунистическия режим през 1989 г. отпадат и идеологическите ограничения над историческата наука и над дейността на учените от Института за исторически изследвания. Изследователската свобода, както и широкото отваряне на архивите позволяват на историците да започнат изследването на множество нови теми, а други да бъдат сериозно преосмислени. Новите условия, в които се развива историческата наука обаче, поражда и редица предизвикателства. Най-общо те мога да се сведат до създаването на исторически текстове, които освободени от натрупаните във времето различни митове, да предават максимално вярна картина на миналото и по този начин да предлагам на обществото подходящи решения на актуалните проблеми в неговото развитие.

Българското дружество за Общество на народите и идеите му за европейско обединение.

резюме

Малко преди самия край на Първата световна война, на 3 ноември 1918 г., в София се основава Българското дружество за Общество на народите. В него се включват изтъкнати български юристи, дипломати, финансисти, журналисти, общественици. Председател става професорът по право в Софийския университет Стефан Киров. От началото на 1919 г. Дружеството започва да издава и своето периодично списание на български и френски език "Pax per foederationem". На страниците на списанието и в публични лекции членовете на Дружеството излагат своите виждания за следвоенното устройство на Европа. Те вярват, че мирът на континента ще се утвърди трайно само след създаването на една голяма федерация, в която да влязат всички европейски държави. Според тях обединението трябва да стане поетапно, като първоначално се създадат в Европа регионални федерации, които впоследствие да се вляят в един общ съюз. Но след подписването на парижките мирни договори става ясно, че Европа не върви към единство, а е разделена на победители и победени. Не виждайки перспективи за осъществяване на идеите си, българското дружество прекратява издаването на списанието и преустановява публичните си изяви.

Паричната обмяна в България през 1947 г. – форма на финансова репресия

(резюме)

В статията се разглежда развитието на финансовата криза в България през периода 1944-1947 г., породена от огромните държавни разходи, свързани с участието на България в последния етап на Втората световна война и разходите на съветската армия в страната. За да се справи с огромното увеличение на парите, пуснати в обращение, и нарастващата инфлация, правителството на Отечествения фронт осъществява драстична обмяна на парите. Тя се извършва по изключително брутален начин и резултатът е ликвидиране на голяма част от спестяванията на населението. Паричната обмяна има тежки последици както за финансовото състояние на българските

граждани, така и за цялото развитие на политическата и икономическата ситуация в страната.

Икономиката през Първата световна война. Проекции в икономическата политика на българските правителства в първите следвоенни години (1919-1925)

(резюме)

Първата част на статията разглежда подготовката и организацията на българската икономика за водене на мащабна война. Целта е да се проследи създаването и функционирането на държавните институции, които регулират и контролират снабдяването, търговията и производството в страната. Втората част представя усилията на българските правителства през първите години след войната за преодоляване на икономическата и финансова криза чрез продължаване на активната държавна намеса в икономиката. В заключение се анализират последиците от тези политики за икономическото развитие на България.

Пражката пролет и краят на икономическите реформи в България

(резюме)

Събитията от 1968 г. имат съществени последици за икономическото развитие на България през следващите двадесет години. Кризата затвърждава убеждението на Т. Живков, че икономическите трудности ще трябва да се решават от все по-тесен икономически и политически съюз със СССР, а не чрез ефективни, но болезнени реформи. От този момент нататък твърдо се вярва, че безусловната лоялност към големия брат ще бъде възнаградена с щедри финансови и материални инжекции. Тези очаквания напълно се оправдават по време на дълговата криза в България от средата на 1970 г., но не успяват да се реализират по време на Горбачовата перестройка от втората половина на 80-те години.

Позициите на България и Полша по въпроса за ценообразуването в рамките на СИВ

Даниел Вачков

Резюме

Статията разглежда и анализира различните позиции на България и Полша по изключително важния проблем за ценообразуването във външнотърговските отношения между страните от Съвета за икономическа взаимопомощ. Още от средата на 50-те години на XX в. когато става възможно да започнат да се изграждат по-нормални търговски контакти между страните от Източния блок Полша настоява да се прилагат по-стриктно световните цени като основа за ценообразуването в рамките на СИВ. Тази позиция се определя от факта, че Полша е индустриално развита държава и желае да се възползва от по-високите цени на промишлените стоки на световните пазари. Точно обратната е позицията на България, която иска при определянето на цените в СИВ да се вземат под внимание различни специфики на производствата в социалистическите страни, т.е. като цяло те да не се определят от световните стойности. В повечето случаи по този въпрос България получава подкрепата на Москва, което е изгодно за български износ, но по този начин още повече отдалечава СИВ от възможността да прилага някакви пазарни механизми в своята дейност.

Българските финанси по време на Балканските войни

(резюме)

Балканските войни от 1912 - 1913 г. поставят на изпитание не само военните способности, но и цялостния икономически и финансов потенциал на българската държава. Поддържането на значителна армия (наброяваща над 600 хиляди) и провеждането на мащабни и изтощителни военни кампании струват на хазната огромни разходи (над 650 милиона златни франка). Финансовото състояние се усложнява допълнително в месеците след края на конфликта, когато започват да се проявяват

непосредствените последици от военните поражения: главно настаняването на огромния брой бежанци, намерили спасения в България. Но въпреки колосалните разходи, поради адекватната политика на финансовите институции като цяло и сравнително добре функциониращата икономика, държавните финанси успяват да запазят своята стабилност.